

†EMILIAN LOVIȘTEANUL

Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului

ARHIEPISCOPIA IAȘILOR: ASPECTE DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1916-1918)

Memoriile preoților din războiul 1916-1918, din județele Iași, Neamț și Botoșani

Primul Război Mondial a fost numit, de asemenea, în istoria românilor Războiul de Reîntregire a Neamului, reprezentând unul din evenimentele cele mai importante ale secolului al XX-lea.

A fost necesară o implicare armată a poporului român pentru a împlini ceea ce nu a reușit pe timp de pace, adică unirea tuturor românilor (a Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei cu România), într-un singur stat.

În desfășurarea acestor evenimente, pe lângă oamenii politici ai timpului și armata țării, Biserica Ortodoxă Română a îndeplinit un rol de seamă prin clericii și credincioșii săi.

Despre implicarea slujitorilor Bisericii în desfășurarea Primului Război Mondial s-au scris mai multe cărți, studii și articole, ce au evidențiat activitatea de asistență religioasă și social-caritativă a clerului și cinului monahal, pentru susținerea poporului român în lupta de eliberare a teritoriilor românești ocupate și realizarea unității naționale.

Se știe faptul că, pentru o mai bună coordonare a activităților amintite, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a propus în anul 1915, Marelui Cartier General ca Prof. Univ. Iconom Constantin Nazarie să fie acceptat, „Protopop al preoților de armată” și șef al Serviciului Religios, fapt care s-a împlinit.

În Arhiepiscopia Iașilor, clericii și monahii aflați sub păstoriale Înaltpreasfințitului Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, au răspuns cu dăruire și responsabilitate chemării țării, de a susține idealurile și doleanțele poporului român, în acele vremuri de grea încercare.

Însă foarte important este și aportul adus în acest război de către creștinii din parohiile Arhiepiscopiei Iașilor.

Contribuția lor substanțială este reliefată într-un mod obiectiv de preoții parohi, prin memoriile trimise la Centrul Eparhial-Iași.

Conform *Ordinului circular nr. 2559 din 9/22 august 1919*, emis de Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen, preoții din parohiile rurale trebuiau să trimită la Mitropolie un raport care să conțină informații și date despre tot ce s-a petrecut în cuprinsul parohiei în care păstoresc, *de la începutul războiului și până la sfârșit*, pentru ca astfel să se poată întocmi o lucrare de ansamblu referitoare la timpul marelui război în cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Astfel, majoritatea preoților a răspuns ordinului circular și a trimis rapoarte cu date foarte importante despre implicarea enoriașilor în desfășurarea Primului Război Mondial.

Generalul Eremia Grigorescu și preotul Petru Cosac pe frontul de la Oituz

Aceste rapoarte sau memorii se găsesc în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, cuprinse în dosarul cu nr. 107, împărțit în două volume, pe care le-am cercetat și din care prezint informațiile și concluziile ce urmează.

Întrebările ce se desprind din adresa Înaltpreasfințitului Pimen și răspunsurile primite de la preoții din județele Iași, Neamț (fără partea ce este cuprinsă în Episcopia Romanului) și Botoșani (incluzând și județul de atunci Dorohoi), sunt adevărate capitole din istoria participării românilor în război, ce reflectă și starea de spirit din această parte de țară.

1. Ce impresie a produs în popor și cum a fost primită vestea intrării țării noastre în război?

Desigur, vestea intrării României în război la data de 14/27 august 1916 a produs în rândul românilor atât bucurie și speranță, cât și tristețe și teamă, deoarece în acel moment nu se puteau aprecia consecințele războiului.

Era seara și apoi noaptea sfântă în care creștinii se pregăteau să cinstească pe Maica Fiului lui Dumnezeu, la praznicul *Adormirii* ei. Așadar, în noaptea de 14 spre 15 august 1916 (27/28 st. n.), glasul clopotelor bisericilor, împreună cu sunetul goarnei au vestit intrarea României în război. După doi ani de neutralitate, România, potrivit intereselor naționale, se alătură *Antantei* (o coaliție formată din Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia, și apoi Belgia, Serbia, Muntenegru și Grecia), împotriva *Puterilor Centrale* (Austro-Ungaria, Germania la care se adaugă Turcia și Bulgaria).

În acea noapte s-a dat citire ordinului M.S. Regelui Ferdinand, decretului, prin care purtătorii de arme sunt chemați sub drapel. Știrea s-a răspândit cu repeziciune în toate comunitățile și a făcut ca noaptea să se transforme în „zi”, fiindcă agitația, pregătirea tinerilor și vârstnicilor de a merge

la război, a produs sentimente deosebite de bucurie și întristare.

Iată ce scria în memoriul său din 30 octombrie 1919, preotul Popoviciu din parohia Ciurea, județul Iași: *Pregătirea sufletească a poporului pe temeiul religiei și a conștiinței bazată pe credință și dragoste a avut-o hotărârea definitivă de a se război, în a-și sacrifica viața fiecare, de dragul dezrobirii neamului, țării străbune și a apărării Tronului. Cunoștea poporul prin educația noastră că, soarta fraților noștri din Ardeal, Basarabia și Bucovina, era din cele mai jalnice. Știa că tricolorul național era terfelit și batjocorit de agresorii neamului, unguri, nemți etc. Instinctul de conservare națională era adânc pătruns în popor, cu toții știau că fac cel mai mare bine neamului și de datorie, pe lângă o dezrobire, o înfăptuire a unității noastre naționale; că dorința marilor noștri Domnitori ai țării și ai neamului: Ștefan cel Mare și Sfânt și Mihai Viteazul se va îndeplini acum; au avut cu toții un asentiment de nedescris. Cu toții își măsurau forța, se îndemneau unii pe alții, își îngrijeau armele, de drum, și cu drag se supuneau chemării (fila 16, vol. I).*

Datoria față de țară și conștiința de român au determinat pe unii țărani să aibă sentimentul de glorie militară, de patriotism, pentru că vedeau numele de român sinonim cu noțiunea de viteaz, de erou militar: *Femeile țărance care nu au învățat la nici o școală decât numai în casa părintească, ce este iubirea de țară, au primit tot cu atâta avânt vestea despre intrarea în război (fila 9, vol. I).*

După atâtea secole de suferință, de destrămarea neamului și de asuprire din partea altor popoare, în sufletul românilor se înrădăcinase dorința de libertate, de unitate și de perpetuare a valorilor neamului.

Ceasul dezrobirii era de mult așteptat, *înfăptuirea idealului național, de unire a tuturor românilor sub scutul dinastiei române și înlăturarea granițelor etnice se putea realiza. Nu era un război de cuceriri nedrepte, ci un război pentru dezrobirea fraților subjugăți (fila 94, vol. I).*

De asemenea, oamenii din Parohia Andrieșeni aveau credința și speranța că intrarea României în război era necesară pentru eliberarea teritoriilor românești aflate sub ocupație străină, acolo unde frații supraviețuiau persecuțiilor.

Însă vestea intrării României în război a produs și îngrijorare, durere, nenorocire și chiar groază. Unii români erau abătuți și se gândeau atât la frații care suferă, cât și la greutatea războiului, la urmările lui. Era necunoscutul ce-i aștepta pe fii, erau grija casei și a familiei, era despărțirea care se apropia între cei chemați sub drapel și toți cei ai familiei, la care se adăuga grija pentru agoniseala de o viață.

Și creștinii din parohia Costuleni au primit vestea cu multă tristețe, gândindu-se în grija cui vor rămâne copiii și cine se va îngriji de cei rămași?

De altfel, și în parohia Bârnova vestea intrării țării noastre în război a produs în majoritatea popoarelor acestei parohii o panică și o impresie cam neplăcută și foarte îngrijorătoare pentru cei ai căror membri din familii erau mobilizați; cu toate sfaturile alinătoare ce le dădeam cu ocazia rugăciunilor ce se făceau săptămânal în Biserică, totuși starea de îngrijorare nu dispărea, mai ales de la mamele și soțiile celor mobilizați, scria preotul paroh (fila 8, vol. I).

La parohia Tarcău, anunțul a adus jale adâncă. Nu se auzea decât plânsul mamelor care-și petreceau copii, și a soțiilor

5 ianuarie 1917. Preotul Dumitrescu, confesorul Regimentului 38 Infanterie, în fața unui bordei, în tabăra de refacere

și copiilor după bărbați și părinții lor, înspre locurile unde se adunau pentru a pleca la război: *Pe lângă durerea existentă, licărea în sufletul poporului și bucuria de curmare a acestei stări de tăgădnare, de subjugare a fraților noștri, de care nu ne despărțea decât linia hotarului milenar, bucuria izvorâtă din credința noastră a tuturor că vom reuși, fiind în alianța atâtor state mari și puternice și tocmai de aceea bucuria că războiul va fi de puțină durată (fila 96, vol. I).*

Pentru cei din comuna Vlădeni, jud. Iași, această veste i-a făcut să sufere în tăcere, primind-o cu resemnare: *Și pentru bărbați și pentru femei îngrijorarea pentru nenorocirile ce putea aduce războiul era risipită de credința că Dumnezeu e bun și mare, ca să cruce de nenorociri, așteptând astfel cu încredere și patriotism desfășurarea faptelor (fila 9, vol. I). Majoritatea credincioșilor își încredințau soarta în mâinile lui Dumnezeu, Care știe și rânduește toate spre folosul oamenilor.*

Ieromonahul Damian Sora de la parohia Românești scria în memoriul său: *Fiecare ostaș, pe care țara l-a chemat, și-a lăsat părinții, copiii, frații și rudele, și credincios până la ultimul grad jurământului către Țară și Tron au plecat încărcăți de binecuvântările preotului paroh – părintele lor sufletească – și a tuturor celor rămași în sat, de la bătrânul gârbovit de ani ce abia se mai sprijină și până la copilășul ce gângurește în leagăn (fila 67, vol. I).*

Soldații din parohia Căciulești, jud. Neamț, ziceau: *Bine că a dat Dumnezeu de a sunat și acest ceas, căci de doi ani de zile îl așteptam gata cu arma-n mână și de cât vom sta degeaba în taberele de concentrare, mai bine să dăm mâna cu frații noștri de peste munți... (fila 121, vol. I).*

Toți cei care știau că fac parte din contingentele mobilizabile se strângeau grupuri pentru ca să fie cei dintâi la datorie. Erau unii care se bucurau să plece pe câmpul de luptă, de cât să piardă vremea la țară, fără folos, iar la alții intrarea în război nu a produs mare impresie, pentru că era recentă mobilizarea din anul 1913.

Așadar, vestea intrării României în război a fost primită cu multă seriozitate, cu simțul și grija care arată pe omul prevăzător, ce-și dă seama că vor veni timpuri grele, care vor aduce lipsuri, suferințe și multe vieți jertfite, dar și cu nădejdea în vremuri mai bune și împlinirea „testamentului” înaintașilor.

Vedem că în aceste încercări vremelnice, preoții nu au încetat a se ruga lui Dumnezeu pentru binele neamului, de a îmbărbăta pe soldați, de a-i spovedi și împărtăși cu Sfintele Taine, ca Hristos-Domnul să-i ajute să biruiască pe vrășmașii țării și să se întoarcă sănătoși la casele lor.

Veștile îmbucurătoare de la Mărăști, Mărășești și Oituz au ridicat moralul tuturor, dând speranță și celor de pe front, dar și celor rămași să întrețină existența satului românesc.

2. Câți oameni au fost mobilizați și au plecat în război?

Aceasta este o altă întrebare la care preoții prin rapoartele lor au răspuns, informațiile bazându-se pe evidențele de la autoritățile locale și completate cu date și mărturii din comunitățile păstorite.

Din cele 286 de parohii, care au trimis memoriile la solicitarea mitropoliei și care se găsesc în dosarele mai sus amintite, au fost mobilizați pentru război aproximativ 81 971 de oameni.

Dintre aceștia s-au întors de pe front în jur de 65 813 ostași. La datorie au căzut aproximativ 15 824 de oameni, între ei numărându-se și persoanele dispărute, care nu s-au mai întors acasă.

Prin cifrele acestea, vedem că jertfa locuitorilor din județele Iași, Neamț și Botoșani este considerabilă.

Mulți dintre cei căzuți pe câmpul de luptă erau căsătoriți, rămânându-le soțiile văduve și copii orfani. Alții, tineri fiind, ar fi fost un sprijin esențial pentru bătrânețile părinților lor.

Parohia Flămânzi din jud. Botoșani a dat cei mai mulți combatanți. De aici au plecat la luptă 1 062 de oameni, 887 s-au întors, iar 175 au căzut la datorie.

Din parohia Belcești, jud. Iași, au plecat pe front 890 de ostași, 689 au revenit acasă, iar 201 oameni au murit și dispărut.

În rapoartele amintite se arată faptul că unii luptători români au fost luați prizonieri, iar alții au murit în condiții mai puțin cunoscute.

Cei mai mulți ostași români căzuți la datorie au fost înmormântați în cimitirele parohiale deja existente și numai în cazuri speciale s-au înființat altele noi.

Asistența religioasă asigurată de Biserica Ortodoxă Română a făcut ca toți eroii jertfiți în luptă, plus victimele bolilor necruțătoare, să fie înmormântați creștinește, la majoritatea punându-li-se deasupra mormintelor sfinte cruci confecționate din lemn.

Datorită condițiilor vitrege prin care țara trecea, dar și a lipsei de grijă pentru eroii trecuți la Domnul, unele cimitire au fost dezgrădite, fiind loc de pășune pentru vite, lucru nepotrivit acestor locuri de cinste și înălțare jertfelnică.

3. Ce armată a fost încartiruită în parohii?

Prea Cucernicii Preoți menționează în memoriile scrise, că în parohiile sau în vecinătatea lor, au staționat sau au trecut regimente ale Armatei Române și ale Armatei Ruse în retragere.

Important este faptul că în toate cele peste 286 de parohii nu s-au dat lupte, chiar dacă din măsuri de protecție pe alocuri s-au săpat șanțuri de apărare.

Operațiunile de război și iernile deosebit de grele au determinat staționarea regimentelor românești și rusești prin satele regiunii de care ne ocupăm.

Lipsurile materiale și condițiile grele de viață (chiar și caracterul josnic) au făcut ca unii ostași ruși să provoace pagube școlilor (mobilier distrus), bisericilor (gardurile cimitirelor fiind stricate), sediilor primăriilor, ale bibliotecilor

comunale, arhivelor, precum și gospodăriilor locuitorilor cu livezi și păduri. Situația aceasta s-a întâmplat mai ales după căderea regimului țarist și instalarea bolșevicilor la conducere, fapt ce a creat dezordine în Armata Rusă.

4. Ce boli molipsitoare au fost în parohii, fie între săteni, fie între ostași?

Lipsa de medicamente, de igienă, gerul și căldura excesivă, precum și alți factori au provocat și amplificat apariția și răspândirea unor boli.

Cele mai devastatoare boli, care au provocat moartea multor ostași și civili au fost: tifosul exantematic, febra tifoidă, holera, scarlatina, gălbănirea, variola, tuberculoza și dizenteria.

Pentru tratarea acestor boli s-au înființat spitale (de convalescență sau de război) și infirmerii într-un număr mare, în funcție de necesități.

S-au organizat societăți pentru ajutorarea celor aflați în suferință, ca de exemplu: „Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război”, sub președinția doamnei Olga Sturza, președinte a Societății Ortodoxe a Femeilor Române din Iași.

La spitalul nr. 428, Economul V.I. Constantinescu pe lângă grija ce a depus-o pentru bolnavi cu cele religioase, a servit și ca administrator, instalând spitalul și conducându-l în așa chip, că consiliul spitalelor din jud. Neamț, prin adresa nr. 506 din 27 martie 1917, i-a adus mulțumiri „pentru modul conștiincios cu care a condus acel spital”, și a fost medaliat cu Ordinul sanitar

Varnița, 1917. Preot militar oficiind o slujbă religioasă înaintea plecării la luptă

„Regina Maria”, cl. a III-a, publicat în Monitorul Oficial nr. 177 (fila 91, vol. I).

În timpul războiului, medicii au fost ajutați în activitățile lor și de preoți, călugări și călugărițe, alinând și vindecând durerile celor bolnavi.

Parohul Bisericii „Sfinții Trei Ierarhi” din Botoșani a fost rânduit să îngrijească de răniții din Spitalul „Filantropia” din aceeași localitate.

Doar satele izolate au fost scutite de marele flagel al bolilor molipsitoare, aici nefiind nevoie de spitale și infirmerii speciale.

5. Ce ajutoare au fost acordate de către enoriași celor afectați de război și de boli molipsitoare?

În vederea ajutorării orfanilor, invalizilor, bolnavilor din spitale și infirmerii, dar și a prizonierilor și celor refugiați, în aproape toate parohiile Arhiepiscopiei Iașilor s-au alcătuit comitete pentru colectarea de alimente, îmbrăcăminte, păături, saltele și articole pentru bucătărie.

Colectele de bani au fost date Societății „Crucea Roșie”, care s-a ocupat de întrebuințarea fondurilor bănești. Sub conducerea acestei societăți au lucrat și călugării și călugărițele din mănăstirile Moldovei.

Bunătatea și solidaritatea românească au fost, din nou, la înălțime în acele vremuri grele. De altfel, locuitorii din satele românești au găzduit și întreținut soldații Armatei Române, aflate în trecere sau staționare.

Bisericile și mănăstirile au adăpostit pe bolnavi, pe cei

fără case, iar preoții pe lângă asistența spirituală, în măsura posibilităților au asigurat-o și pe cea medicală, așa cum am subliniat mai sus.

În concluzie, memoriile preoților oferă posibilitatea cunoașterii obiective a problemelor create de război, precum și contribuția Bisericii din Arhiepiscopia Iașilor la biruința poporului și reîntregirea neamului românesc în vechile hotare istorice:

*Preoți, cu crucea-n frunte! Căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!².*

IAȘI ARHIEPISCOPACY: ASPECTS FROM THE FIRST WORLD WAR (1916-1918)

The First World War represented one of the most important events of the 20th century. In the development of the event, besides the politicians and the army, Romanian Orthodox Church had an important role through its priests and its believers. The article contains information that was found in Moldavia and Bucovina Metropolitan Church Archive regarding the priests' activity from the beginning till the end of the First World War.

Keywords: arhiepiscopacy, priest, church, First World War, believer

NOTE

- 1 După *Dosarul nr. 107*, vol. I și II din Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.
- 2 Imnul național al României *Deșteaptă-te române* de Andrei Mureșan, în „Constituția României”, București, Editura Lumina Lex, 2003.